

ЧЕРКАЩИНА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Мозоль Н.І.,

завідувач кафедри загальноправових дисциплін

навчально-наукового інституту права та психології Національної академії

внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

*України рідної окраса, Край
пісень і золота-зерна, Ти
колиска нашого Тараса -
Чарівна черкаська сторона.*

У самому центрі України, на берегах Дніпра, що поділяє навпіл наш край, розкинулися зелені луки, безкраї поля, сади і ліси Черкаської області.

Велика Вітчизняна війна прийшла на Черкащину у липні 1941 року. Вже 17 липня німецькі літаки скинули перші бомби на Черкаси.

З перших днів окупації розлючені загарбники стали чинити жорстокі розправи над місцевими жителями, почалися насилля, терор, знищення людей. Нацисти прямо полювали на людей, які були раніше у владних структурах, активістами, передовиками виробництва, діячами науки і культури. Знайшлася і купка запроданців, які намагалися слугувати чужоземним зайдам, видавали комуністів і комсомольців.

Найголовнішим завданням окупантів було поголовне знищення слов'янського населення.

Протягом перших місяців окупації на території краю була створена розгалужена мережа концтаборів і в'язниць.

Фашистськими окупантами були спалені села Вдовичине та Буда Чигиринського району, а всі мешканці розстріляні. Така ж доля спіткала село Острівцеь Уманського району. Загалом фашисти спалили близько 30 сіл і хуторів Черкаського краю.

Німецькі агресори грабували та нищили культурні й духовні цінності краю. Вони закривали навчальні заклади, перетворювали шкільні приміщення на

стайні, руйнували державні музеї, церкви, пам'ятки архітектури та культури. Зруйнували заповідник «Могила Т.Г. Шевченка», спустошили його зали, перетворили їх на казарму для своїх солдатів, а згодом - на концтабір для військовополонених та цивільного населення. Вивезли до Німеччини унікальні експонати з Черкаського та Уманського краєзнавчих музеїв.

Населення Черкащини сповна відчуло на собі жорстокість фашистських окупантів і, в абсолютній більшості, не сприймало силою і терором нав'язаного йому «нового порядку». Велика Вітчизняна війна показала всьому світові ті глибокі почуття патріотизму, які з давніх-давен властиві українському народові. Люди ставали на захист рідної землі.

У роки Великої Вітчизняної війни Черкащина вважалася партизанським краєм. На її території під час німецько-фашистської окупації (1941-1944 рр.) діяли три підпільних райкоми партії: Черкаський, Звенигородський, Монастирищенський та 2-га Українська партизанська бригада. У запеклих боях з фашистськими загарбниками героїчно боролися близько 30 партизанських загонів. Активними діями ворогу дошкуляли 53 підпільні патріотичні організації і групи.

Саме такі приклади і мав на увазі відомий партизанський генерал, двічі Герой Радянського Союзу Олексій Федорович Федоров, коли говорив такі слова: «Війна діло жорстоке. Ми назвали її Великою тому, що великою була наша мужність, і великий гнів. Ми назвали її Вітчизняною тому, що захищали свою Вітчизну - найдорожче, що у нас є. Ми назвали її священною тому, що нічого святішого, ніж боротьба за свободу своєї Батьківщини людство не знало. Ми назвали її народною тому, що весь радянський народ піднявся на боротьбу».

Жорстокість нацистів та їхні злочинні дії викликали ненависть і опір населення, які вилилися у широкий підпільний та партизанський рух і завдавали значних втрат окупантам.

У роки Другої світової війни загинуло 168481 черкащан, в тому числі 151031 - безпосередні учасники бойових дій - військовослужбовці, партизани, бійці народного ополчення та винищувальних батальйонів.

На території Черкащини гітлерівці знищили понад 120 тис. чоловік цивільного населення. Протягом перших місяців окупації на території краю була створена розгалужена мережа концтаборів і в'язниць. Зокрема, в Драбівському районі діяли концтабори в сс. Жорнокльови і Шрамківка, в Чернобаївському - в с. Хрестителеве, в Христинівському - в с. Івангород, в Тальному - в гранкар'єрі. У с. Бабанка Уманського району та с. Буки Маньнівського району на концтабори були перетворені місцеві середні школи, у Золотоноші і Смілі - на території військових містечок, у Каневі - в музеї ім. Т. Г. Шевченка та ін.

Шевченків край волею долі став ареною жорстоких боїв, як на початку війни, так і в період визволення від гітлерівців. Саме ціною свого життя, гіркотою оточення, стражданнями полону, воїни 12-ої і 6-ої армій південно- західного фронту зірвали в липні-серпні 1941 р. плани гітлерівців, які прагнули навальним наступом оволодіти Києвом. А взимку 1944 року саме на землі Т. Г. Шевченка була здійснена одна з блискучих операцій - оточення і знищення крупного угруповання німецьких військ - Корсунь-Шевченківська битва.

Немає такої країни в Європі, де б не билися з ненависним ворогом черкащани, як немає такого міста, через яке б не проходив фронт, яке б не звільняли чи не захищали вихідці з землі Тараса.

Багато років минуло з тих часів... Позаростали травною окопи в приміських лісах, місцях бойових дій, колоситься пшеницею земля, яка горіла й стогнала, знесені ворожі споруди на дніпровських кручах, невпинно ростуть вгору відбудовані міста... і все менше стає їхніх визволителів, усе рідше зустрічаються вони на місцях запеклих боїв. Та в пам'яті народній назавжди збережуться імена тих, хто за мирне сьогодення віддав найдорожче - своє життя!

У братських, індивідуальних та безіменних могилах на території Черкащини покоїться прах 196,8 тис. воїнів Червоної армії, партизан та підпільників, радянських військовополонених.

Ми не повинні забувати про тих людей, які пройшли крізь найскладніші випробування, відстояли право людей на свободу, врятували нашу країну та світ від нацизму!

Про героїчні подвиги бійців партизанських загонів написано багато книг, статей і нарисів, опублікованих у пресі і переданих по радіо. Імена народних месників увічнені у назвах вулиць, матеріалах краєзнавчих музеїв і кімнатах бойової слави у загальноосвітніх школах краю.

Вони вічно живі!

Пам'ять про них не згасне! Пам'ять... Вона нетлінна, вічна.

Список використаних джерел:

1. Бантиш Т. Відроджують партизанський рух [Електронний ресурс] // Ліси Черкащини : [сайт] / Т. Бантиш. - Режим доступу: <http://lis.ck.ua/news/show/id/1205> (28.04.2010).
2. Веретільник В. І. Черкащина у Великій Вітчизняній війні / В. І. Веретільник // Увінчані славою : до 65-річчя Великої Перемоги : наук.-краєзнавче вид. / упоряд. Г. В. Суховершко. - Черкаси, 2010. - С. 11-48.
3. Горб-Дубова Т. У партизани йшли цілими сім'ями / Т. Горб-Дубова // Нова Доба. - 2008. - 23 верес. - С. 10.
4. Калиновська Т. Рух опору на Черкащині : 1941-1944 роки / Т. Калиновська, П.Жук // Прес-Центр. - 2011. - 21 верес. - С. 26.
5. Клименко Т. А. Друга світова війна за документальними матеріалами Державного архіву Черкаської області / Т. А. Клименко // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.]. Серія Історичні науки. - Черкаси, 2011. - Вип. 202, ч. 1. - С. 138-144.
6. Не згасла зоря партизанської слави... // Молодь Черкащини. - 2011. - 28 верес. - С. 4.
7. Страшевич В. Черкаське підпілля наближало перемогу : до 66-ї річниці визволення України від нім.-фашистських загарбників / В. Страшевич // Земля Черкаська. - 2010. - 4 листоп. - С. 5.
8. Шевченків край. Історико-етнографічне дослідження. - К.:Наук. думка, 2009. - 546, VIII с.: іл. - (Сер. «Історія регіонів України»).